

МЕМЛЕКЕТТІК ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРЫНДАРЫ МҮЛКІНІҢ ҚҰҚЫҚТЫҚ РЕЖИМІНІҢ КЕЙБІР ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ ТУРАЛЫ

Даулеткелди Мурзаханович Махмадинов

*Құқық және әлеуметтік ғылымдар факультетінің докторанты, SDU University;
Қаскелең қ., Қазақстан Республикасы; e-mail: dayletkeldi@mail.ru*

Бақыт Өмірханұлы Алтынбасов¹

*Заң ғылымдарының кандидаты, Л.Н.Гумилев атындағы
Еуразия ұлттық университетінің қауымдастырылған профессоры;
Астана қ., Қазақстан Республикасы; e-mail: altynbasov@yandex.ru*

Нурмухамед Даулеткелдіұлы Мырзатаев

*PhD докторы, әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Азаматтық
құқық, азаматтық іс жүргізу және еңбек құқығы кафедрa меңгерушісінің
ғылыми-инновациялық жұмыс және халықаралық байланыстар жөніндегі
орынбасары; Алматы қ., Қазақстан Республикасы; e-mail: mikhailnur@mail.ru*

Аннотация. Мақалада Қазақстан Республикасындағы мемлекеттік жоғары оқу орындарының мүлкінің құқықтық режимі, атап айтқанда, мемлекеттік кәсіпорындар, коммерциялық емес акционерлік қоғамдар және мемлекеттік мекемелер мәртебесінде жұмыс істейтін ұйымдардың құқықтық мәртебесіне қатысты қолданыстағы заңнаманың нормалары жан-жақты қарастырылады. Бұл оқу орындарының құқықтық мәртебесі мүлкілік құқықтарға тікелей әсер ететіні анық, ал мүлкілік қатынастардың ерекшеліктері ұсынылатын білім беру қызметтерінің сапасына, сондай-ақ елдің экономикалық және әлеуметтік даму көрсеткіштеріне елеулі ықпал етеді. Білім беру ұйымдары, әсіресе, мүлкілік иелену, пайдалану және билік ету құқықтарына қатысты көптеген шектеулерге тап келеді, бұл жағдай өз кезегінде олардың қаржылық тұрақтылығына және бәсекеге қабілеттілігіне теріс әсерін тигізеді. Мақалада осы мәселелерді талдайтын ғалымдардың зерттеулері негізінде құқықтық нормалар мен мүлкілік басқаруға қатысты заңнамадағы қайшылықтар анықталады. Аталған құқықтық мәселелер білім беру ұйымдарының мүлкілік қатынастарын тиімді басқару, сондай-ақ олардың толыққанды жұмыс істеуі мен дамуына қажеттілікті арттыратын факторлар ретінде қарастырылады. Сонымен қатар, білім беру ұйымдарының мүлкіпен байланысты мәселелері қаржылық ресурстарды тиімді пайдалануға, инвестициялық тартымдылықты арттыруға, және де білім беру сапасын көтеруге мүмкіндік беретін шешімдер әзірлеуді талап етеді. Бұл мәселенің маңыздылығы білім беру жүйесінің тұрақтылығы мен сапасын қамтамасыз ету үшін аса өзекті болып табылады, өйткені мүлкілік басқарудың тиімділігі білім беру ұйымдарының дамуында, ғылыми зерттеулердің жүзеге асырылуында және кадрлық потенциалдың қалыптасуында шешуші рөл атқарады. Осының барлығы жоғары оқу орындарының бәсекеге қабілеттілігін арттыру және халықаралық стандарттарға сай білім беру сапасын қамтамасыз ету үшін маңызды.

Түйінді сөздер: мемлекеттік кәсіпорындар, мемлекеттік мекемелер, құқықтық режим, акционерлік қоғам, мүлкілік қатынастар, құқықтық мәртебе.

¹ Хат-хабарларға арналған автор

О НЕКОТОРЫХ ОСОБЕННОСТЯХ ПРАВОВОГО РЕЖИМА ИМУЩЕСТВА ГОСУДАРСТВЕННЫХ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ

Махмадинов Даулеткелди Мурзаханович

Докторант факультета права и социальных наук, SDU University;
г. Каскелен, Республика Казахстан; e-mail: dayletkeldi@mail.ru

Алтынбасов Бахыт Омирханович

Кандидат юридических наук, ассоциированный профессор
Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилева;
г. Астана, Республика Казахстан; e-mail: altynbasov@yandex.ru

Мырзатаев Нурмухамед Даулеткелдиевич

Доктор PhD, заместитель заведующего по научно-инновационной работе
и международным связям кафедры гражданского права, гражданско-
процессуального и трудового права Казахского национального университета
им. аль-Фараби; г. Алматы, Республика Казахстан; e-mail: tuxametnur@mail.ru

Аннотация. В статье подробно рассматривается правовой режим имущества государственных высших учебных заведений Республики Казахстан, в частности нормы действующего законодательства, касающиеся правового статуса организаций, действующих в статусе государственных предприятий, некоммерческих акционерных обществ и государственных учреждений. Очевидно, что правовой статус этих учебных заведений напрямую влияет на имущественные права, а особенности имущественных отношений оказывают существенное влияние на качество предоставляемых образовательных услуг, а также на показатели экономического и социального развития страны. Образовательные организации сталкиваются со многими ограничениями, особенно в отношении прав владения, пользования и распоряжения имуществом, что, в свою очередь, отрицательно сказывается на их финансовой устойчивости и конкурентоспособности. В статье на основе исследований ученых, анализирующих эти вопросы, выявляются противоречия в правовых нормах и законодательстве, касающемся управления имуществом. Данные правовые вопросы рассматриваются как важнейшие факторы для эффективного управления имущественными отношениями организаций образования и обеспечения необходимых условий для их развития. Кроме того, проблемы организаций образования, связанные с имуществом, требуют разработки решений, позволяющих эффективно использовать финансовые ресурсы, повышать инвестиционную привлекательность, а также повышать качество образования. Значимость данного вопроса является наиболее актуальной для обеспечения стабильности и качества системы образования, поскольку эффективность управления имуществом играет решающую роль в развитии образовательных организаций, осуществлении научных исследований и формировании кадрового потенциала. Все это важно для повышения конкурентоспособности вузов и обеспечения качества образования в соответствии с международными стандартами.

Ключевые слова: государственные предприятия, государственные учреждения, правовой режим, акционерное общество, имущественные отношения, правовой статус.

ABOUT SOME FEATURES OF THE LEGAL REGIME OF THE PROPERTY OF STATE HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Makhmadinov Daulatkeldi Murzakhanovich

Doctoral student at the Faculty of Law and Social Sciences, SDU University;
Kaskelen c., Republic of Kazakhstan; e-mail: dayletkeldi@mail.ru

Altynbasov Bakhyt Omir Khanovich

*Candidate of Legal Sciences, Associate Professor,
Eurasian National University named after L. N. Gumilyov;
Astana c., Republic of Kazakhstan, e-mail: altynbasov@yandex.ru*

Myrzataev Nurmukhamed Dauletkeldyevich

*PhD, Deputy Head of Scientific and Innovative Work and International
Relations, of the Department of Civil Law, Civil Procedure
and Labor Law of Al-Farabi Kazakh National University;
Almaty c., Republic of Kazakhstan; e-mail: muxametnur@mail.ru*

Abstract. *The article examines in detail the legal regime of the property of state higher educational institutions of the Republic of Kazakhstan, in particular the norms of current legislation concerning the legal status of organizations operating in the status of state enterprises, non-profit joint-stock companies and state institutions. It is obvious that the legal status of these educational institutions directly affects property rights, and the specifics of property relations have a significant impact on the quality of educational services provided, as well as on the indicators of economic and social development of the country. Educational organizations face many restrictions, especially with regard to the rights of ownership, use and disposal of property, which, in turn, negatively affects their financial stability and competitiveness. Based on the research of scientists analyzing these issues, the article reveals contradictions in legal norms and legislation related to property management. These legal issues are considered as the most important factors for the effective management of property relations of educational organizations and ensuring the necessary conditions for their development. In addition, the problems of educational organizations related to property require the development of solutions that make it possible to effectively use financial resources, increase investment attractiveness, and improve the quality of education. The importance of this issue is most relevant for ensuring the stability and quality of the education system, since the effectiveness of property management plays a crucial role in the development of educational organizations, the implementation of scientific research and the formation of human resources. All this is important for improving the competitiveness of universities and ensuring the quality of education in accordance with international standards.*

Keywords: *state-owned enterprises, state institutions, legal regime, joint-stock company, property relations, legal status.*

DOI: 10.52026/2788-5291_2024_79_4_71

Кіріспе

Мемлекеттік жоғары оқу орындарының құқықтық мәртебесіне қатысты Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасының нормаларын талдай отырып, заңнамалық актілерде өз мүлкін басқару, иелену және билік ету контекстінде осы ұйымдардың құқықтарының мәні туралы бірыңғай түсінік жоқ деп пайымдауға болады. Сонымен бірге, білім беру саласындағы мүлкілік қатынастарды дамыту негізгі білім беру қызметін жүзеге асыруға айтарлықтай әсер етеді, бұл өз кезегінде экономикалық және әлеуметтік дамудың кең міндеттерімен байланысты. Мысалы, бір авторлар жоғары оқу орындары жергілікті экономикаға, әсіресе туризм индустриясына айтарлықтай әсер ететіндігін атап көрсетеді [1]. Білім беру жүйесі ғылымның дамуы мен таралуында, жаңа білімнің сақталуы мен оны ұсынылуында шешуші рөл атқарады. Ол экономикалық өсу мен еңбек нарығының

талаптарына сай бейімделуге ықпал етіп, азаматтарды саяси және іскерлік өмірде белсенді қатысуға дайындайды. Сонымен қатар, ол халықтың кәсіби дағдылары мен әлеуметтік жауапкершілігін қалыптастыру арқылы мемлекет пен қоғамның дамуына қажетті әлеуетті қамтамасыз етеді. Осы тұрғыда мемлекеттік жоғары оқу орындары мүлкінің құқықтық режимі проблемаларының өзектілігі артып келеді, бұл білім беру ұйымдары мүлкінің заттық құқықтары мен құқықтық мәртебесінің мәнін терең зерттеуді талап етеді. Мүлкілік қатынастарды реттеудің тиімділігі қазіргі білім беру жүйесінің дамуы мен жаңғыруы үшін маңызды болып отыр. Қазақстанның құқықтық дәстүрлерін ескеріп, білім беру ұйымдарының азаматтық құқықтық қатынастарға белсенді араласуы білім беру саласын жаңартудың жаңа мүмкіндіктерін ашады.

«Құқықтық режим» ұғымы құқық теориясында және заң ғылымының әртүрлі са-

лаларында кеңінен қолданылады, оны ғалымдар құқық объектілеріне, субъектілер санаттарына және қызмет түрлеріне қатысты әртүрлі контексттерде қолданады. Алайда, мағыналардың алуан түрлілігіне қарамастан, құқықтық режим өзінің негізгі анықтама-сында құқықтық реттеудің нақты құрылымын білдіреді. Ол құқықтың функционалдық аспектілерімен сипатталады және қоғамдық қатынастарға әсер ететін құқықтық құралдар кешенін қамтиды. Бұл құралдар құқықтық реттеу мақсаттарына тиімді қол жеткізу үшін жағдайлар жасайды. Демек, құқықтық режимді әлеуметтік өзара әрекеттесудегі тұрақтылық пен реттілікке ықпал ететін құқықтық жүйенің маңызды құрамдас бөлігі ретінде қарастыруға болады.

Мемлекеттік жоғары оқу орындары шаруашылық жүргізу құқығындағы мемлекеттік кәсіпорындар нысанында не коммерциялық емес акционерлік қоғамдар не мемлекеттік мекеме ретінде жұмыс істейді, бұл оларды мемлекеттік заңды тұлғалар ретінде саралайды. «Мемлекеттік мүлік туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 1-бабының 14) тармақшасына сәйкес мұндай заңды тұлғаларға мемлекеттік кәсіпорындар мен мекемелер кіреді². Олардың құқықтық мәртебесі республикаға тиесілі мүлікті мемлекеттік басқару шеңберінде білім беру функцияларын орындауды көздейді. Осы оқу орындарының мемлекеттік мүлікті басқаруы мен пайдалануы олардың қызметінің тиімділігін қамтамасыз етуге бағытталған арнайы құқықтық нормалармен реттеледі. Бұл білім беру ұйымдары жоғары білім беру саласындағы мемлекеттік саясатты жүзеге асыруда шешуші рөл атқарады.

Профессор С.С. Алексеев құқықтық режимді реттеудің ерекше әдістерімен, құқықтар мен міндеттердің пайда болу және жүзеге асырылу тәртібімен, сондай-ақ санкцияларды қолданумен сипатталатын құқықтық ықпал етудің тұтас жүйесі ретінде қарастырады [2, с.172]. И.Ф. Сюбареваның пікірінше, құқықтық режим – бұл құқықтық құралдар мен тетіктер кешенін қолдану арқылы көрсетілген құқықтық реттеудің нақты нысаны. Бұл құралдар мен механизмдер сипатты бағыттайды және оларды реттеу мен басқарудың ерекше тәртібін қалыптастыра отырып, қоғамдық қатынастарға құқықтық әсер ету векторын анықтайды [3]. Өз кезегінде, профессорлар Н.И. Матузов, А.В. Малько құқықтық ре-

жимді әртүрлі құқықтық құралдар мен әдістер арқылы жүзеге асырылатын қоғамдық қатынастарды реттеудің ерекшелігі ретінде сипаттайды, бұл құқықтық реттеудің әртүрлі салаларына жеке көзқарастың қажеттілігін көрсетеді. Қоғамдық қатынастардың әрбір саласы құқықтық ықпал ету әдістері мен түрлерінің бірегей үйлесімін талап етеді [4, с.272]. Сонымен қатар, құқық теориясында осы тұжырымдаманың мәнін ашатын басқа тәсілдер бар [5, с.140].

Құқықтық режим тұжырымдамасын зерттей отырып, жоғарыда аталған ғалымдар оны құқықтық әдістер мен құралдар кешені арқылы көрсетілген құқықтық реттеу нысаны немесе жүйесі ретінде қарастыратынын атап өтуге болады. Бұл тетіктер құқықтық реттеу мақсаттарына қол жеткізуге ықпал ететін құқықтық жүйе шеңберінде оларды ретке келтіруге және бақылауға жәрдемдесу арқылы қоғамдық қатынастарға ерекше әсер етуге бағытталған.

Материалдар мен әдістер

Зерттеудің әдістемелік негізі-әлеуметтік-саяси және құқықтық құбылыстарды олардың өзара байланысы мен өзара тәуелділігінде зерттеуге мүмкіндік беретін танымның диалектикалық әдісі. Жұмыс барысында талдау, синтездеу, салыстыру және салыстыру әдістері де қолданылды. Осы әдістерді қолдану білім беру ұйымдары мүлкінің құқықтық режимін және осы саладағы кәсіпкерлік қызметті жан-жақты зерттеуге, мүліктік қатынастардың негізгі ерекшеліктерін анықтауға және мүліктік құқықтардың заңнамалық аспектілерін қарастыруға ықпал етті.

Нәтижелер мен талқылаулар

Құқықтық режим тұжырымдамасы ғылыми зерттеулерде жеткілікті түрде маңызды болып көрінгенімен, бұл тұжырым кеңірек талдауды қажет етеді. Құқықтық режим термині ғылыми басылымдарда белсенді қолданылады. Дегенмен, мемлекет пен құқықтың жалпы теориясы шеңберіндегі құқықтық режимдер теориясының толыққанды тұжырымдамасы әлі қалыптасқан жоқ. Бұл құбылыстың бірнеше себептері бар. Біріншіден, жиі жүйеленбейтін пікірлердің кең ауқымы бар. Бұл көзқарастар қарама-қайшы болуы мүмкін және құқықтық режимдердің табиғаты мен мәнінің негізгі аспектілеріне қатысты. Екіншіден, құқықтық

² «Мемлекеттік мүлік туралы» Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 1 наурыздағы № 413-IV Заңы // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1100000413> (жүзінген күні: 10.10.2024)

режимдер бастапқыда нақты бір салаларға бағытталған және тек белгілі бір мақсаттарға немесе ведомстволарға байланысты құрылады, сондықтан оларды қолдану аясы шектеулі болады. Үшіншіден, нормативтік құқықтық актілерде осы тұжырымдаманы бекітуде біркелкіліктің болмауы байқалады. Мұндай кемшіліктер тәжірибеде кездесетін жағдайлардың мәніне де әсер етеді.

Бүгінгі таңда «құқықтық режим» термині құқықтық режимдердің әртүрлі санаттары көзделген Қазақстан заңнамасында кеңінен қолданылады. Мысалы, оларға «Астана» халықаралық қаржы орталығының режимі³, әлеуметтік сипаттағы төтенше жағдай режимі⁴, шарттар режимі⁵, арнайы экономикалық аймақ режимі⁶, пайдалы қазбалар режимі⁷, мемлекеттік мүлік режимі⁸, сондай-ақ терроризмге қарсы операция режимі⁹ жатады. Осы режимдерді анықтайтын нормативтік құқықтық актілердің тізімі ұзақ. Олардың барлығы қоғамдық қатынастардың әртүрлі аспектілерін реттеуге және нақты құқықтық режимдерді орнатуға бағытталған. «Құқықтық режим» немесе жай «режим» термині көптеген ережелерде кездеседі, бірақ оларда оның нақты анықтамасы жоқ. Дегенмен, әртүрлі құқықтық режимдерді реттейтін нормаларды дұрыс қолдану үшін осы тұжырымдаманың мәні мен заңды табиғатын терең түсіну қажет.

С.И. Ожегов сөздігіне сәйкес, «режим» сөзінің контекстке байланысты өзгеруі мүмкін бірнеше мағынасы бар. 1) Істер, әрекеттер тәртібі. Бұл мән өмірдің әртүрлі салаларына қатысты болуы мүмкін, белгілі бір әрекеттерді орындаудың белгіленген тәртібін көрсетеді. Мысалы, жұмыс немесе оқу контекстінде режим уақытты ұйымдастыруға және өнімділікті арттыруға көмектесетін нақты күн тәртібін білдіруі мүмкін. 2) Қызмет, жұмыс, бір нәрсенің болу шарттары. Бұл

анықтама белгілі бір объект немесе жүйе жұмыс істейтін белгілі бір жағдайларды білдіреді. Мысалы, кәсіпорынның жұмыс режимі ашылу сағаттарын, үзілістерді және жұмыс тиімділігіне әсер ететін басқа параметрлерді қамтуы мүмкін. 3) Мемлекеттік жүйе. Бұл мән әдетте халыққа қарсы немесе анти-демократиялық болуы мүмкін режимдерге қатысты теріс контексте қолданылады. Бұл жағдайда «режим» термині азаматтардың құқықтары мен бостандықтары шектелген авторитарлық немесе тоталитарлық басқармаларға сілтеме жасау үшін қолданыла алады [6]. Осылайша, «режим» сөзі көп мағыналы және ұйымдық құрылымдар мен ережелерді де, саяси жағдайларды да көрсететін әртүрлі контексттерде қолданылуы мүмкін.

Әрбір білім беру ұйымының құқықтық режимі Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің¹⁰ және «Мемлекеттік мүлік туралы» заңының¹¹ қолданыстағы нормаларымен айқындалатын белгілі бір мүлкі болады. Қазақстан Республикасының Үкіметі мемлекеттік жоғары оқу орындарының құрылтайшысы болып табылады. Өз кезегінде құрылтайшының өкілеттігі Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім, Ішкі істер, Қорғаныс министрліктеріне, Ұлттық қауіпсіздік комитетіне, Жоғары сотқа және т.б. мемлекеттік органдарға беріледі. Осылайша, мемлекеттік жоғары оқу орындарының мүліктік қатынастарын құқықтық реттеу белгіленген заңнамалық нормалар шеңберінде жүзеге асырылады, бұл білім беру саласында мемлекеттік мүлікті тиімді басқаруға және пайдалануға ықпал етеді.

Мемлекеттік жоғары оқу орындарының құрылтайшысы өз мүлкінің бір бөлігін бөледі және белгіленген жарғы шеңберінде оның қызметін қамтамасыз ету үшін оны оқу орнына бекітеді. Алайда, мұндай мүлікті бөлу жоғары оқу орындарының толыққанды

³ «Қазақстан Республикасының құқықтық саясатының 2030 жылға дейінгі тұжырымдамасын бекіту туралы» Қазақстан Республикасы Президентінің 2021 жылғы 15 қазандағы № 674 Жарлығы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/U2100000674> (жүзінген күні: 10.10.2024).

⁴ «Төтенше жағдай туралы» Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 8 ақпандағы № 387 Заңы. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z030000387_links (жүзінген күні: 10.10.2024).

⁵ «О реабилитации и банкротстве» Закон Республики Казахстан от 7 марта 2014 года № 176-V ЗПК. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/Z1400000176/z140176.htm> (жүзінген күні: 10.10.2024).

⁶ «Арнайы экономикалық және индустриялық аймақтар туралы» Қазақстан Республикасының Заңы 2019 жылғы 3 сәуірдегі № 242-VI ҚРЗ. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1900000242> (жүзінген күні: 10.10.2024).

⁷ «Жер қойнауы және жер қойнауын пайдалану туралы» Қазақстан Республикасының Кодексі 2017 жылғы 27 желтоқсандағы № 125-VI ҚРЗ. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K1700000125> (жүзінген күні: 10.10.2024).

⁸ «Мемлекеттік мүлік туралы» Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 1 наурыздағы № 413-IV Заңы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1100000413> (жүзінген күні: 10.10.2024).

⁹ «Терроризмге қарсы іс-қимыл туралы» Қазақстан Республикасының 1999 жылғы 13 шілдедегі № 416-I Заңы. https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z990000416_ (жүзінген күні: 10.10.2024).

¹⁰ 1994 жылғы 27 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі № 268-ХІІІ // https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K940001000_ (жүзінген күні: 10.10.2024).

¹¹ «Мемлекеттік мүлік туралы» Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 1 наурыздағы № 413-IV Заңы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1100000413> (жүзінген күні: 10.10.2024).

жұмыс істеуі үшін жеткіліксіз. Сондықтан құрылтайшы ағымдағы операцияларды қаржыландыруды қамтамасыз ететін қаржы қаражатын беруді жалғастыруда. Бүгінгі таңда қаржыландыру тұрақты емес және жеткіліксіз көлемде жүзеге асырылады, бұл мемлекеттік жоғары оқу орындарының нақты қажеттіліктеріне жауап бермейді. Осы орайда, заңнамалық актілерде қаржыландырудың минималды көлемін нақты реттеудің болмауы белгілі бір қайшылықтарды тудыратыны атап өткен жөн. Бұл қайшылықтар акционерлік қоғам мәртебесі бар жоғары оқу орындарын толық қаржыландыру мүмкіндігіне де, мемлекеттік кәсіпорындар ретінде жұмыс істейтін жоғары оқу орындары үшін өзін-өзі қаржыландыруға да қатысты [7]. Осылайша, бұл жағдайлар білім беру ұйымдарының тұрақты жұмыс істеуі мен дамуын едәуір қиындатады, бұл ұсынылатын білім сапасына теріс әсер етеді.

Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің 202-бабы шеңберінде Қазақстан Республикасының заңнамасы меншік құқығы ретінде мекемелер мен қазыналық кәсіпорындарға оралымды басқару құқығын бекітеді. Бұл құқық оларға меншік иесі берген мүлікті иеленуге, пайдалануға және билік етуге мүмкіндік береді, бірақ олардың қызметінің мақсаттары мен меншік иесінің тапсырмаларына сәйкес заңнамалық актілерде белгіленген шектерде ғана¹².

Алайда, осы норманың мазмұнын зерттеу келесідей қорытындыға әкеледі: мекемелер мүлікті иесінен алғанымен, іс жүзінде олар бұл мүлікті басқару құқығынан айырылады. Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің 206-бабының 1-тармағында мекемелер өз бетінше иеліктен шығара алмайтыны немесе оларға бекітілген мүлікке, сондай-ақ смета бойынша бөлінген қаражат есебінен сатып алынған мүлікке өзге де жолмен билік ете алмайтыны тікелей көрсетіледі¹³. Осылайша, заң жүзінде оралымды басқару құқығын берудің көрінісі болғанына қарамастан, заң шығарушы айтарлықтай шектеулер енгізеді. Мұнда мүлікті оралымды басқару үшін берілетін 202-бап пен мекеме тарапынан осы мүлікке өз бетінше билік етуді болдырмайтын 206-бап арасында айқын қайшылықты байқауға болады.

Мекемеге оралымды басқару құқығында меншік иесі бекіткен мүлікті иелену және

пайдалану мүмкіндігі беріледі. Алайда, ол бұл мүлікті, соның ішінде иеліктен шығаруды өз бетінше басқаруға өкілеттікке ие емес. Мұндай шектеулер смета бойынша бөлінген қаражатқа қолданылмайды, оларды мекеме нысаналы мақсатына сәйкес дербес пайдалана алады. Мүлікті иеліктен шығару қажет болған жағдайда, мекеме меншік иесіне оны иесінің атынан иеліктен шығару туралы сұрау салуды ғана жүзеге асыра алады.

Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексінің 188-бабының 2-тармағы пайдалану құқығы мүліктің пайдалы табиғи қасиеттерін пайдалануға және одан пайда табуға заңды түрде кепілдік беретін құқық деп белгілейді. Пайда әртүрлі нысандарда болуы мүмкін: кіріс, өсім, жеміс, төл алу немесе басқа да формаларда көрініс табуы мүмкін¹⁴. Бұл дегеніміз, пайдалану құқығы бар адам мүліктен материалдық немесе материалдық емес пайда алуға құқылы, сонымен қатар одан әр түрлі формада табыс таба алады. Сондай-ақ, Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексінің 123-бабына сәйкес, мүлікті пайдалану нәтижесінде алынған түсімдер (жемістер, өнімдер, кірістер) заңнамада немесе мүлікті пайдалану туралы шартта өзгеше көзделмесе, осы мүлікті заңды негізде пайдаланатын тұлғаға тиесілі болады. Бұл норма мүлікті пайдалану құқығының маңыздылығын көрсетеді, өйткені ол мүлікті тиімді пайдалану арқылы алынған барлық түсімдердің, өнімдердің және кірістердің пайдаланушыға тиесілі екенін анықтайды¹⁵.

Осы орайда, «мүлікті пайдаланудан түскен кірістер оны пайдаланушы тұлғаға тиесілі» деген тұжырымды әртүрлі түсіндіруге болады. Бұл тұжырым мемлекеттік мекеме немесе кәсіпорын өзінің қызметінен түскен кірістерге, сондай-ақ сол кірістер есебінен алынған мүліктерге меншік құқығын иемденуге мүмкіндік береді деп қарастырылуы мүмкін. Бұл кірістер мен мүліктердің құқықтық режимі айналасында құқықтық белгісіздікті тудырады, әсіресе осындай қаражат есебінен сатып алынатын мүлікке қатысты. Мұндай кең мағынадағы интерпретация қате түсініктерді тудырады, оған сәйкес мемлекеттік мекемелер өздерін өз қызметінен алынған қаражат пен активтердің толық иелері деп санауы мүмкін.

Қазақстан Республикасы Азаматтық ко-

¹² 1994 жылғы 27 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі № 268-ХІІІ // https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K940001000_ (жүзінген күні: 10.10.2024).

¹³ Сол жерде

¹⁴ Сол жерде

¹⁵ Сол жерде

дексінің 9-тарауы мемлекеттен мүлік алған мемлекеттік кәсіпорындарға берілетін шаруашылық жүргізу құқығын реттейді¹⁶. Бұл кәсіпорындар Қазақстан Республикасы Азаматтық кодексте және Қазақстан Республикасының басқа да заңнамалық актілерінде белгіленген нормалар шеңберінде әрекет етеді және осы мүлікті иеленуге, пайдалануға және оған билік етуге құқылы. Шаруашылық жүргізу құқығындағы мемлекеттік кәсіпорындар мемлекеттік бюджеттен қаржыландырылмайды. Олардың табысы мемлекеттік тапсырыс бойынша міндеттемелерді орындау нәтижесінде немесе қызметтер мен өз өндірісінің өнімдерін үшінші тұлғаларға сатудан қалыптасады.

Шаруашылық жүргізу құқығындағы мемлекеттік кәсіпорындардың меншік иесінің жазбаша келісімін талап ететін жағдайларды қоспағанда, негізгі құралдарға жатпайтын мүлікке ұйым өз бетінше билік етуге құқылы. Сонымен қатар, шаруашылық жүргізу құқығындағы мемлекеттік кәсіпорындар негізгі құралдарға жататын мүлікті, сондай-ақ кәсіпорынға тиесілі акцияларды сатуға немесе беруге құқылы емес. Мүлікті иеліктен шығару немесе өзге де билік ету, сондай-ақ дебиторлық берешекті есептен шығару, негізгі құралдар кәсіпорын қызметінен түскен өз кірістері есебінен қаржыландырылатын жағдайларды қоспағанда, меншік иесінің келісімін талап етеді.

Шаруашылық жүргізу құқығындағы мемлекеттік кәсіпорын негізгі құралдарды иеліктен шығару жөніндегі мәмілелерден және оларды ұзақ мерзімді жалға беруден алған ақшаны өз қалауы бойынша пайдалануға болады. Шаруашылық жүргізу құқығындағы мемлекеттік кәсіпорын өндірілген өнімді оларды өндіруге, қызметтің залалсыздығын қолдауға және өз жұмысын өз кірістері есебінен қаржыландыруға арналған шығындарды толық өтеуді қамтамасыз ететін бағалар бойынша өткізуге құқылы. Мемлекеттік тапсырыс бойынша дайындалған өнім тиісті мемлекеттік басқару органымен келісілген бағалар бойынша сатылады. Мемлекеттік тапсырыстан тыс өндірілген өнімдер кәсіпорынның өзі анықтайтын бағамен сатылуы мүмкін.

«Мемлекеттік мүлік туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 138-бабына сәйкес республикалық мемлекеттік кәсіпорынның еңбекақы төлеу қорының шамасын тиісті

саланың уәкілетті органы айқындайды. Шаруашылық жүргізу құқығындағы кәсіпорын белгіленген еңбекақы қоры шеңберінде еңбекақы төлеу нысандарын, штат кестесін және лауазымдық айлықақылардың мөлшерін дербес белгілеуге құқылы. Республикалық мемлекеттік кәсіпорындар басшыларының лауазымдық жалақыларының мөлшеріне келетін болсақ, оларды уәкілетті органдар да айқындайды¹⁷.

Оралымды басқару құқығы меншік иесінің қаражаты есебінен қаржыландырылатын мекеменің, меншік иесінен мүлік алушы және өз қызметінің мақсатына, меншік иесінің тапсырмаларына және мүліктің мақсатына сәйкес Қазақстан Республикасының заңнамалық актілерінде белгіленген шекте сол мүлікті иелену, пайдалану және оған билік ету құқығын жүзеге асырушы қазыналық кәсіпорындардың заттық құқығы болып табылады.

Қазақстандағы мемлекеттік жоғары оқу орындарының құқықтық мәртебесіне қатысты меншік басқару құқықтарын түсіндіруде бірізділік жоқ [8]. Дегенмен, білім беру саласындағы мүліктік қатынастар білім беру ұйымдарының тиімді жұмыс істеуі және жалпы әлеуметтік-экономикалық даму үшін аса маңызды болып табылады. Сондықтан мемлекеттік оқу орындарының мүлікке қатысты құқықтық режимін құқықтық тұрғыдан терең зерттеу қажет.

Қазақстандағы білім беру ұйымдары «Мемлекеттік мүлік туралы» заңға сәйкес мемлекеттік заңды тұлғалар ретінде әрекет етеді, олар мемлекеттік кәсіпорындар, коммерциялық емес акционерлік қоғамдар немесе мемлекеттік мекемелер түрінде құрылып, қызмет етеді. Осы ұйымдардың құқықтық мәртебесі мемлекеттік меншікті тиімді басқаруды қамтамасыз ету мақсатында айқындалған. Алайда, білім беру ұйымдарының мүлікті басқару құқықтарын реттеу күрделі мәселе болып табылады. Олардың мүлікті пайдалану құқықтары тек шектеулі пайдалану мүмкіндіктерімен сипатталады, бұл ұйымдардың өз мүліктерін тиімді басқаруына кедергі келтіруі мүмкін. Мұндай шектеулер, бір жағынан, мемлекеттік мүліктің сақталуын қамтамасыз етуге бағытталса, екінші жағынан, білім беру ұйымдарының дамуына кедергі келтіруі мүмкін. Сондықтан, мүлікті басқару құқықтарын реттеу жүйесін қайта

¹⁶ 1994 жылғы 27 желтоқсандағы Қазақстан Республикасының Азаматтық кодексі № 268-ХІІІ // <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/K940001000> (жүзінген күні: 10.10.2024).

¹⁷ «Мемлекеттік мүлік туралы» Қазақстан Республикасының 2011 жылғы 1 наурыздағы № 413-ІV Заңы. <https://adilet.zan.kz/kaz/docs/Z1100000413> (жүзінген күні: 10.10.2024).

қарау мен жетілдіру қажет. Бұл білім беру ұйымдарының қызмет тиімділігін арттыруға және мемлекеттік мүлікті ұтымды пайдалануға мүмкіндік береді¹⁸.

Құқықтық теориядағы «құқықтық режим» ұғымы құқықтық реттеудің белгілі бір құрылымын білдіреді. Бұл құрылым құқықтық құралдардың жиынтығы арқылы белгілі бір нормативтік мақсаттарға қол жеткізуге бағытталған. Ғалымдар С.С. Алексеев, И.Ф. Сюзарева, Н.И. Матузов, А.В. Малько құқықтық режимді әртүрлі қырынан қарастырады, атап айтқанда, құқықтық әсер ету әдістері мен реттеу салаларына қарай айқындайды [2, 3, 4]. Құқықтық режимдер қоғамдық қатынастардың тұрақтылығын қамтамасыз ету үшін маңызды компонент ретінде қарастырылады.

Қазақстанның Азаматтық кодексі мен «Мемлекеттік мүлік туралы» заңы бойынша мемлекеттік жоғары оқу орындарына тек пайдалануға берілген мүлікке қатысты «шаруашылық басқару» құқығы беріледі. Бұл құқықтар осы мекемелерге мүлікті иеленуге және пайдалануға мүмкіндік береді, бірақ олар өздігінен мүлікті иеліктен шығаруға құқылы емес. Егер мүлікті иеліктен шығару қажет болса, мекеме мүлік иесінің мақұлдауын алуы керек¹⁹.

Мемлекеттік мекемелер мен кәсіпорындардың қызметінен алынған кірістердің құқықтық режимі құқықтанушы ғалымдар мен заң шығарушы органдар арасында пікірталас тудырады. Бір жағынан, кірістердің заңдық мәртебесі туралы нақты анықтама болмауы әртүрлі құқықтық түсініктеме беруге жол ашады, бұл олардың меншікке, шаруашылық жүргізуге немесе оралымды басқаруға жатқызылуы мүмкін екендігін көрсетеді. Бұл мәселе мемлекеттік мекемелер мен кәсіпорындардың өз міндеттемелері бойынша жауапкершіліктерін анықтауда да күрделі жағдайларды тудырады.

Кірістердің құқықтық мәртебесін айқындаудың екі жолы бар. Біріншісі – бұл кірістерді мемлекеттік меншік деп есептеу, себебі мемлекеттік мекемелердің қызметі мемлекет тарапынан қаржыландырылады. Екіншісі – бұл кірістерді мемлекеттік мекемелердің меншік құқығына жатқызу, өйткені олар қызмет барысында өздігінен табыс табады. Мұндай құқықтық белгісіздік көптеген құқықтық дауларға әкеледі, әсіресе мемлекеттік мекемелердің қаржылық мін-

деттемелері бойынша жауапкершіліктерін белгілеуде қиындықтар туындатады.

Шаруашылық жүргізу құқығындағы мемлекеттік кәсіпорындар басқаларға қарағанда көбірек автономияға ие. Оларға мемлекет тарапынан тікелей қаржыландыру берілмейді, сондықтан олар көрсетілетін қызметтер мен тауарларды сату арқылы табыс табады. Олар негізгі емес активтерді өз бетінше басқара алады, бірақ негізгі активтерді иеліктен шығару үшін мүлік иесінің келісімін талап етеді. Осы мәселелерді шешу үшін заңнамада қызметтен алынған кірістер мен осы қаражатқа сатып алынған мүліктің құқықтық мәртебесі нақты көрсетілуі қажет. Бұл құқықтық қақтығыстарды болдырмауға және ұйымдардың қаржылық міндеттемелерін реттеу барысында заңнамалық айқындықты қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Бұл ұйымдар әлі де қаржылық операцияларда үлкен қиындықтарға тап болады, өйткені олардың барлық қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін мемлекет тарапынан бөлінетін қаражаты жеткіліксіз. Бұл мәселе білім беру сапасына тікелей әсер етеді, өйткені жоғары оқу орындары өз-өздерін қаржыландыруға толықтай қабілетті емес. Сонымен қатар, заңнамада оқу орындарына қажетті ең төменгі қаржыландыру мөлшері нақты көрсетілмеген, бұл акционерлік қоғам түрінде және мемлекеттік кәсіпорын ретінде әрекет ететін ұйымдар арасындағы айырмашылықтарға әкеледі.

Мемлекет тарапынан жоғары оқу орындарының жеткіліксіз қаржыландырылуы көптеген елдерде жоғары білім берудің негізгі проблемаларының бірі болып қала береді, бұл академиялық стандарттар мен зерттеулердің қол жетімділігіне әсер етуде. Бұл тапшылықты өтеу мақсатында мемлекеттер әртүрлі тәсілдерді қолдануда. Мысалы, Венгрияда парламент он бір университетті басқаруды Үкімет тағайындайтын жеке қорларға беру туралы шешім қабылдады. Венгрия билігінің мәлімдемесіне сәйкес, бұл реформа қосымша қаржыландыруды тартуға, нәтижелермен байланыстыруға, сондай-ақ университеттердің тиімділігі мен бәсекеге қабілеттілігін арттыруға бағытталған. Алайда, сыншылар бұл шара жекешелендіруге бағытталған қадам болуы мүмкін, бұл академиялық автономияның жоғалуына әкелуі мүмкін, өйткені қорларды басқару Үкіметтің бақылауында қалады дейді. Нәтижесінде

¹⁸ Сол жерде

¹⁹ Сол жерде

академиялық процестерге, әсіресе мемлекеттің білім беру ұйымдарына араласуының соңғы жағдайлары аясында саяси ықпалдың күшеюіне қатысты алаңдаушылық артып келеді. Мысал ретінде өз қызметін Будапешттен көшіруге мәжбүр болған орталық еуропа университетіндегі жағдайды келтіруге болады. Мұндай шаралар академиялық институттардың Тәуелсіздігіне және олардың ғылыми зерттеулер мен білім беру міндеттерін еркін орындау қабілетіне күмән келтіреді [9]. Университеттерді жеке қорларға беру олардың мүлкінің құқықтық режимінің өзгеруіне әкелуі мүмкін, бұл оны иеліктен шығаруға жағдай туғызатыны айқын. Қорлар қоғамдық фокусты сақтайды және білім беру мақсаттарын қолдайды деген Үкіметтің сенім беруіне қарамастан, жекешелендіру университеттің меншігін пайдалануға шектеулерді жеңілдетуі мүмкін, бұл оны иеліктен шығару немесе жеке қолға қайта бөлу қаупін арттырады, жоғары білім берудегі ресурстардың қол жетімділігі мен бақылау сипатын өзгертпейді.

Мүліктің құқықтық режиміне қатысты өзекті мәселелердің бірі – зияткерлік меншікке байланысты проблемалар. Бұл салада материалдық активтермен қатар зияткерлік қызмет нәтижелеріне қатысты құқықтарды басқару қиындықтары туындайды. Зияткерлік меншікке мүліктік және мүліктік емес құқықтарды нақты реттеудің болмауы құқықтық олқылықтарға әкеп соғады. Мемлекеттік мекемелердің мұндай активтерге ерекше құқықтарын тиімді пайдалану үшін оларды материалдық емес құнды актив ретінде дұрыс жіктеу мен есепке алу маңызды. Бұл құқықтық режимді жетілдіру мемлекеттік жүйеде зияткерлік меншікті басқаруды жақсартуға ықпал ететіні сөзсіз.

Зияткерлік меншік нысандарын тиімді басқару үшін, мемлекеттік мекемелердің зияткерлік меншікке қатысты айрықша құқықтары аса құнды активтер санатына жатқызылып, бухгалтерлік есепте материалдық емес активтер ретінде тіркелуі керек. Бұл құқықтардың заңды мәртебесін нақтылау қажеттігін көрсетеді. Осыған байланысты, заңнамаға мемлекеттік мекемелердің зияткерлік меншік құқықтарын басқарудың ерекше тәртібін нақтылайтын нормаларды енгізу өте маңызды. Мұндай шаралар зияткерлік меншік саласындағы құқықтық реттеудің нақтылығы мен тиімділігін арттыруға ықпал етеді.

А. А. Амангелді айрықша құқықтарды басқарудың әртүрлі тәсілдерін дәл түсінудің

маңыздылығын атап өтті. Оның пікірінше, айрықша құқықтарды беру – бұл процесс, онда құқық иесі өзгеріссіз қалса да, құқықты пайдалану құқығы уақытша өзгеге тапсырылады. Бұл тәсіл құқықтың уақытша сипатын айқын көрсетеді, яғни құқық иесі өзінің құқықтарын белгілі бір мерзімге басқа тұлғаға бере алады. Ал айрықша құқықтарды иеліктен шығару құқықтардың толық немесе ішінара қайтарымсыз түрде басқаға берілуін білдіреді. Нәтижесінде, бастапқы құқық иесі өз құқықтарының бір бөлігін немесе барлығын жоғалтады. Осылайша, құқықтарды басқарудың екі түрі арасында айтарлықтай айырмашылықтар бар, бұл құқықтарды тиімді басқару үшін маңызды аспектілерді көрсетеді [10]. Бұл өз кезегінде заңнамалық реттеудің қажеттілігін дәлелдейді, себебі айрықша құқықтарды тиімді басқару үшін арнайы ережелер енгізілуі тиіс. Мұндай өзгерістер мемлекеттік мекемелердің құқықтық мәртебесін нақтылап, зияткерлік меншікке қатысты құқықтық даулардың алдын алуына мүмкіндік береді.

Қорытынды

Қорытындылай келе, Қазақстанның мемлекеттік жоғары оқу орындарының мүліктік қатынастарын реттейтін құқықтық база күрделі және әртүрлі шектеулермен сипатталады. Мүлікті басқару және иеліктен шығару жөніндегі құқықтардағы шектеулер білім беру мекемелерінің тиімді қызметіне теріс әсер етуі мүмкін. Сонымен қатар, мемлекеттік жоғары оқу орындарының құқықтық мәртебесінің өзгеруі мен қаржыландырудың жеткіліксіздігі олардың дамуындағы кедергілерді тудырады. Мұндай жағдайлар жоғары оқу орындарының қаржылық тұрақтылығына, инфрақұрылымын жаңартуға және білім беру сапасына әсер етеді. Сондықтан, бұл мәселелерді шешу үшін құқықтық көзқарас қажет. Білім беру ұйымдарының мүліктік қатынастарын реттеу үшін заманауи құқықтық нормаларды енгізу және тиімді механизмдерді дамыту қажет. Бұл шаралар мемлекеттік жоғары оқу орындарының экономикалық тиімділігін арттыруға, мүлікті басқару мен пайдалану тиімділігін қамтамасыз етуге, сондай-ақ білім беру сапасын жақсартуға мүмкіндік береді.

Зияткерлік меншік объектілерінің құқықтық мәртебесін нақтылау қажеттілігі, әсіресе мемлекеттік мекемелер үшін, өте маңызды. Бүгінде осы ұйымдардағы зияткерлік меншіктің құқықтық жағдайы анық емес, бұл олардың зияткерлік меншіктерін

басқаруда және пайдалануда қиындықтар туғызатынын көрсетеді. Сондықтан заңнамаға мемлекеттік мекемелердегі зияткерлік меншік құқықтарын басқару үшін арнайы ережелер енгізу қажет. Бұл ережелер құқықтарды иеленудің, пайдаланудың және берудің ашық тәртібін орнатуға көмектеседі, нәтижесінде олардың тиімді басқарылуын қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, зияткерлік меншікті пайдаланудан алынатын кірістердің құқықтық жағдайын заңмен бекіту ұсынылады. Мұндай кірістерді мемлекеттік мекемелер мен бюджет арасында қалай бөлу керектігін нақты анықтау маңызды. Бұл мемлекет мүдделері мен ұйымдардың

зияткерлік өнімдерді жасау мен коммерциаландыруға ынтасын теңгеруге мүмкіндік береді. Нәтижесінде, бұл инновациялар мен әзірлемелердің белсенділігін арттырып, елдің экономикасы мен ғылыми әлеуетінің дамуына оң әсер етеді.

Еуропалық Одақ елдерінің заңнамасын талдай отырып, Қазақстанда да жоғары оқу орындары мүлкінің құқықтық режиміне қатысты тиісті өзгерістер енгізу қажет. Еуропалық Одақ елдеріндегі өзгерістерге ұқсас, Қазақстан өз заңнамасын жаңа талаптарға сәйкес бейімдеу керек, бұл өз кезегінде жоғары оқу орындарының мүлкіне қатысты басқару мен құқықтық реттеуді тиімдірек етеді.

ӘДЕБИЕТТЕР

1. Bayanbayeva A. et al. *The Transformational Role of Entrepreneurial Universities in Fostering Tourism Sector of Kazakhstan: Legal Documentary Analysis // Journal of Environmental Management and Tourism*. - No 4. – 2023. – P. 2046-2055. <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/7901> (жүзінген күні: 10.10.2024).
2. Алексеев С.С. *Общая теория права: Учебник. 2-е изд., перераб. и доп.* - М.: ТК «Велби»; Проспект, 2008. - 359 с.
3. Сюбарева И.Ф. *К вопросу о правовых режимах* <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-pravovyh-rezhimakh> (жүзінген күні: 10.10.2024).
4. Матузов Н.И., Малько А.В. *Правовые режимы: Вопросы теории и практики // Правоведение*. 1996. № 1. С. 16-29. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=23283851> (жүзінген күні: 10.10.2024).
5. *Теория государства и права: Учебник для вузов / под ред. проф. В.М. Корельского и проф. В.Д. Перевалова. 2-е изд., изм. и доп.* - М.: «НОРМА-ИНФРА-М», 2001. - 428 с.
6. *Толковый словарь Ожегова*. <https://slovarozhegova.ru/> (жүзінген күні: 10.10.2024).
7. Алтынбасов Б.О. *Мемлекеттік университеттердің азаматтық құқықтық мәртебесінің реформасы: теориялық және практикалық мәселелер // Вестник Института законодательства и правовой информации Республики Казахстан*. – № 4(62). – 2020. – 73-82 б.
8. Altynbassov B. et al. *Legal and Organizational Issues of the Transformation of Public Universities into Non-Profit Organizations in Kazakhstan // Journal of Advanced research in Law and Economics*. - No 49. – 2020. – P. 726-234. <https://journals.aserspublishing.eu/jarle/article/view/5152> (жүзінген күні: 10.10.2024).
9. Zubaşcu, F. (2021, April 29). *New performance-based funding model raises concerns about motive behind Hungary's university reform*. Retrieved from Science/Business: <https://sciencebusiness.net/news/new-performance-based-funding-model-raises-concerns-aboutmotive-behind-hungarys-university> (жүзінген күні: 10.10.2024).
10. Амангельды А.А., Дюсебаев Т.Т. *Зияткерлік меншік саласындағы құқықтардың құқықтық мирасқорлығы // КазҰУ Хабаршысы*. - № 2. – 2024. – 82-100 б. - <https://bulletin-law.kaznu.kz/index.php/journal/article/view/3101> (жүзінген күні: 10.10.2024).

REFERENCES

1. Bayanbayeva A. et al. *The Transformational Role of Entrepreneurial Universities in Fostering Tourism Sector of Kazakhstan: Legal Documentary Analysis // Journal of Environmental Management and Tourism*. - No 4. – 2023. – P. 2046-2055. <https://journals.aserspublishing.eu/jemt/article/view/7901> (zhyygingen kyuni: 10.10.2024).
2. Alekseev S.S. *Obshhaja teorija prava: Uchebnik. 2-e izd., pererab. i dop.* - M.: TK «Velbi»; Prospekt, 2008. - 359 s.
3. Sjubareva I.F. *K voprosu o pravovyh rezhimakh* <https://cyberleninka.ru/article/n/k-voprosu-o-pravovyh-rezhimakh> (zhyygingen kyuni: 10.10.2024).

4. Matuzov N.I., Mal'ko A.V. *Pravovye rezhimy: Voprosy teorii i praktiki* // *Pravovedenie*. 1996. № 1. S. 16-29. <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=23283851> (zhygingen kyni: 10.10.2024).
5. *Teorija gosudarstva i prava: Uchebnik dlja vuzov / pod red. prof. V.M. Korel'skogo i prof. V.D. Perevalova*. 2-e izd., izm. i dop. - M.: «NORMA-INFRA-M», 2001. - 428 s.
6. *Tolkovyj slovar' Ozhegova*. <https://slovarozhegova.ru/> (zhygingen kyni: 10.10.2024).
7. Altynbassov B.O. *Memlekettik universitetterdiń azamattıq qııqıqtıq mǎrtebesiniń reformasy: teorijalyq zhǎne praktikalyq mǎseleler* // *Vestnik Instituta zakonodatel'stva i pravovoj informacii Respubliki Kazahstan*. – № 4(62). – 2020. – 73-82 b.
8. Altynbassov B. et al. *Legal and Organizational Issues of the Transformation of Public Universities into Non-Profit Organizations in Kazakhstan* // *Journal of Advanced research in Law and Economics*. - No 49. – 2020. – P. 726-234. <https://journals.aserspublishing.eu/jarle/article/view/5152> (zhygingen kyni: 10.10.2024).
9. Zubaşcu, F. (2021, April 29). *New performance-based funding model raises concerns about motive behind Hungary's university reform*. Retrieved from Science/Business: <https://sciencebusiness.net/news/new-performance-based-funding-model-raises-concerns-aboutmotive-behind-hungarys-university> (zhygingen kyni: 10.10.2024).
10. Amangel'dy A.A., Djusebaev T.T. *Zijatkerlik menshik salasındaǵy qııqıqtardıń qııqıqtıq mirasqorlyǵy* // *KazYU Habarshysy*. - № 2. – 2024. – 82-100 b. - <https://bulletin-law.kaznu.kz/index.php/journal/article/view/3101> (zhygingen kyni: 10.10.2024).

